

Мережко Юлія Валеріївна,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053
y.merezhko@kubg.edu.ua

ORCID iD: 0000-0001-5918-7496

Ходоровська Ірина Миколаївна,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053
i.khodorovska@kubg.edu.ua

ORCID iD: 0000-0003-4944-1133

РОЗВИТОК ЛАДОВОГО ВІДЧУТТЯ У СПІВАКІВ-ПОЧАТКІВЦІВ НА ЗАНЯТТЯХ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОГО ЦИКЛУ

У статті розкрито особливості розвитку ладового відчуття у співаків-початківців на заняттях музично-теоретичного циклу в вищій школі. Виявлено, що розвиток музичних здібностей, одним із складників яких є ладове відчуття, впливає на формування в студентів музичної культури як важливої і невід'ємної частини усєї духовної культури кожної особистості. У процесі дослідження були застосовані такі теоретичні методи: аналіз психолого-педагогічної та музичної літератури з досліджуваної проблеми, систематизація, контент-аналіз, узагальнення та формулювання його концептуальних положень і висновків. Здійснено аналіз праць науковців з питання визначення таких понять, як: «ладове відчуття», «здатність до слухового уявлення», «музично-ритмічне відчуття». Розглянуто основні музичні здібності, які складають структуру музичності (за Б. Тепловим). Уточнено сутність поняття «розрізнення ладових функцій звуків». Окреслено основні властивості музичного звука — абсолютна та відносна висота. З'ясовано, що залежно від того, яка властивість звука лягла в основу сольфеджування, склалися й відповідні методичні системи виховання музичного слуху — абсолютна і відносна (релятивна). Обґрунтовано музично-педагогічну систему «свідомого нотного співу» — «Столбці» — болгарського педагога Бориса Тричкова. Уточнено, що у процесі формування ладових уявлень студентів-початківців значну роль відіграє нотний запис. Запропоновано методи та прийоми розвитку ладового відчуття у співаків-початківців на дисциплінах «Теорія музики», «Сольфеджіо», «Гармонія», «Аналіз музичної форми», а саме: відносного сольфеджування, сольмізації, спів мелодичних та гармонічних вправ, написання елементарних музичних диктантів. Надані методичні поради щодо формування чистого інтонування у студентів-вокалістів у процесі вокально-виконавської діяльності. Загальним висновком статті є думка науковців про те, що чим активнішою та різнобарвнішою є музична діяльність студентів-початківців на дисциплінах музично-теоретичного циклу, тим ефективнішим буде процес їх музичного розвитку, що сприятиме формуванню музичної культури кожного співака-початківця.

Ключові слова: ладове відчуття, співаки-початківці, розвиток, вища школа, музично-теоретичні дисципліни.

Мережко Ю.В., Ходоровская И.И.

Развитие ладового чувства у начинающих певцов

В статье раскрыты особенности развития ладового чувства у начинающих певцов на занятиях музыкально-теоретического цикла в высшей школе. Выявлено, что развитие музыкальных способностей, одной из составляющих которых является ладовое чувство, влияет на формирование у студентов музыкальной культуры как важной и неотъемлемой части всей духовной культуры каждой личности. В процессе исследования были использованы такие теоретические методы: анализ психолого-педагогической литературы по исследуемой проблеме, систематизация, контент-анализ, обобщение и формулирование его концептуальных положений и выводов.

Проведён анализ работ учёных по вопросу определения таких понятий, как: «ладовое чувство», «способность к слуховому представлению», «музыкально-ритмическое чувство». Рассмотрены основные музыкальные способности, которые составляют структуру музыкальности (по Б. Теплову). Уточнена сущность понятия «различия ладовых функций звуков». Определены основные свойства музыкального звука — абсолютная и относительная высота. Установлено, что в зависимости от того, какое свойство легло в основу сольфеджирования, сложились и соответствующие методические системы воспитания музыкального слуха — абсолютная и относительная (релятивная). Обосновано музыкально-педагогическую систему «сознательного нотного пения» — «Столбицы» — болгарского педагога Бориса Тричкова. Уточнено, что в процессе формирования ладовых представлений начинающих студентов большую роль играет нотная запись. Предложены методы и приёмы развития ладового ощущения у певцов на дисциплинах «Теория музыки», «Сольфеджио», «Гармония», «Анализ музыкальной формы», а именно: относительное сольфеджирование, сольмизация, пение мелодических и гармонических упражнений, написание элементарных музыкальных диктантов. Даны методические советы по формированию чистого интонирования у студентов-вокалистов в процессе их вокально-исполнительской деятельности.

Ключевые слова: ладовое ощущение, начинающие певцы, развитие, высшая школа, музыкально-теоретические дисциплины.

Yuliya Merezhko, Iryna Khodorovska

Development of Aural Recall of the Novice Singers in Musical and Theoretical Cycle Classes

The article reveals the peculiarities of the development of aural recall of the novice singers in musical and theoretical cycle classes in higher education institutions. It is found that the development of the young people's abilities for music, a component of which is the aural recall, influences the development of their music culture as an important and integral part of the whole intellectual culture of each individual. In the process of writing the article, the following theoretical methods of research were used: analysis of psychological, pedagogical and musical literature on the problem under study, systematisation, content analysis, generalisation and formulisation of its conceptual provisions and conclusions. The analysis of the works of scientists on the definition of such concepts as "aural recall", "ability for auditory perception", "musical and rhythmic sense" has been conducted. The main abilities for music that make up the structure of musicality has been considered (according to B. Teplov). The essence of the concept of "distinction of mode functions of sounds" has been specified. The main characteristics of musical sound are outlined: absolute and relative pitch. It has been established that, depending on which characteristics of sound formed the basis of solfeggio, the appropriate methodological systems for the education of ear training have been formed: absolute and relative. The musical and pedagogical system of "conscious musical singing" — "Stalbitza" ("Stairs") by the Bulgarian educator Borys Trychkov has been substantiated. It has been specified that in the process of development of aural recall of the novice students the musical notation plays a big part. Methods and techniques for the development of aural recall of the novice singers in the disciplines "Theory of Music", "Solfeggio", "Harmony", "Analysis of Musical Form" have been suggested, namely: relative solfeggio, solmization, singing of melodic and harmonic exercises, writing of elementary musical dictations. Methodical pieces of advice on the development of pure intonation of the novice vocalist students in the process of vocal and performing activity have been given. The general conclusion of the article is the opinion of the scientists that the more active and colorful the musical activity of novice students in the disciplines of musical and theoretical cycle is, the more effective the process of their musical development will be, and it will contribute to the development of their music culture.

Key words: aural recall, novice singers, development, higher education institutions, musical and theoretical disciplines.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

© Мережко Ю.В., Ходоровська І.М., 2021

Постановка проблеми. Сучасні глобалізаційні процеси, що охопили всі сфери розвитку суспільства, значною мірою відобразилися в культурно-освітньому просторі. Потреби у висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівцях актуалізують проблему наближення освіти України до європейських стандартів. З огляду

на це особливої актуальності набуває підготовка майбутніх співаків у системі музично-педагогічної освіти України з позиції оновлення педагогічних технологій формування духовних цінностей особистості.

На думку сучасного науковця О.М. Олексюк, протягом останніх років серед пріоритетних тенденцій розвитку національної музичної освіти

в Україні можна відзначити створення умов для творчої самореалізації студентів, органічне поєднання музичного навчання, виховання і розвитку, що сприятиме формуванню цілісної, гармонійно розвиненої особистості тощо [6, 8].

Розвиток музичних здібностей молоді є необхідною умовою досягнення мети музичного виховання в вищій школі — формування музичної культури як важливої і невід’ємної частини усєї духовної культури кожної особистості.

Враховуючи збіднену музично-теоретичну базу знань у деяких студентів-вокалістів та недовиконалий розвиток їхніх вокально-виконавських навичок, існує проблема нечистого інтонування під час співу, відсутність точного відчуття ладу.

Таким чином, **мета дослідження** — висвітлити особливості розвитку ладового відчуття у співаків-початківців на заняттях музично-теоретичного циклу в вищій школі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвідки останніх досліджень та публікацій стосувались висвітлення питань розвитку музично-творчих здібностей студентів-вокалістів (Н.П. Ганькіна, О.В. Коваль, Г.П. Панченко, О.Д. Соболева та ін.) та вокальної підготовки майбутніх учителів музики (В.Г. Антонюк, Л.М. Василенко, Л.В. Пархоменко, Тан Тцемін та ін.). Загальні проблеми вокально-виконавського мистецтва розглядалися в працях Б. Гнидя, Л. Дмитрієва, А. Саркісяна, Ю. Юцевича та ін. У розвідках з теорії та методики музичного навчання (Т. Жигінас, Н. Овчаренко, Є. Проворова, Л. Каменецька, О. Прядко) розкрито питання методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співацької діяльності зі школярами. Однак проблема розвитку ладового відчуття у студентів вищої школи виявилася не дослідженою, що і зумовило вибір цієї теми.

Методологія дослідження полягає у застосуванні теоретичних методів: аналіз психолого-педагогічної та музичної літератури з досліджуваної проблеми, контент-аналіз, систематизація, узагальнення та формулювання концептуальних положень та висновків.

Виклад основного матеріалу. Формування творчих якостей вокаліста є необхідною умовою досягнення у професійній діяльності високих результатів та розкриття його внутрішніх можливостей і потреб. Відомий психолог Б.М. Теплов виділив три основні музичні здібності, які складають структуру музичальності [9, 210–211]:

1) ладове відчуття — здатність емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії, відчувати емоційну виразність звуковисотного слуху. Безпосередньо виявляється у сприйманні мелодії, її упізнаванні, у чутливості до точності інтонації; є емоційним (перцептивним) компонентом музичного слуху;

2) здатність до слухового уявлення — вільно оперувати слуховими уявленнями, що відображають звуковисотний рух. Безпосередньо виявляється у запам’ятовуванні й відтворенні на слух мелодій, насамперед у співі, а також за допомогою внутрішнього слуху. Ця здібність є слуховим (або репродуктивним) компонентом музичного слуху;

3) музично-ритмічне відчуття — здатність рухами відображати характер музики, що звучить, переживати й відчувати емоційну виразність музичного ритму, точно відтворювати його. Разом з ладовим відчуттям є основою емоційного відгуку на музику [8, 26].

Музичні здібності бувають спеціальні, фахові (виконавські) та загальні — необхідні для реалізації будь-якої музичної діяльності: ладове відчуття (емоційний відгук на музику), здібність довільно оперувати музично-слуховими уявленнями; музично-ритмічне відчуття та чуття цілісної музичної форми твору. Ці здібності у поєднанні з умінням відчутти зміст музики являють собою музичальність особистості.

Основою музичного слуху є ладове відчуття. У музиці кожен звук сприймається невідокремлено, а у зв’язці з іншими, як елемент ладової системи, який посідає в ній належне інтонаційне місце. Кожен інтерпретатор музики наділяє звуки мелодії певними характеристиками, в основі яких лежить емоційне переживання стійкості або нестійкості звука, закінченості або незакінченості звороту, мінорного або мажорного забарвлення, структури і членування мелодії на фрази, тяжіння і розв’язання акордів тощо. Всі ці відчуття пов’язані не з конкретною висотою звуків, а лише з їх співвідношеннями. Вони не можуть виникнути в процесі сприймання випадкових, окремих звуків. Тільки організовані в ладі звуки мелодії можуть викликати ці відчуття [8, 30].

Розрізнення ладових функцій звуків — це розрізнення тих емоційних якостей, які характеризують окремі ступені ладу [9, 122]. Якщо емоційне переживання виразності звуковисотного руху слабе, то такою ж слабкою буде й мотивація до музичної діяльності [9, 218]. Звідси у студентів-початківців виникає відсутність інтересу до сприймання музики, байдужість до її емоційного змісту.

Викладачам музично-теоретичних дисциплін слід враховувати, що ладове сприймання мелодії можливе лише на основі відчуття музичної висоти як переживання відношень між звуками. Не можна розвинути у співака-початківця відчуття висоти, працюючи над окремим звуком або інтервалом. Однак хороших результатів під час навчання можна досягнути завдяки використанню мелодії з яскравими ладовими співвідношеннями.

Розвиток ладового відчуття студентів-початківців буде виражатися в тому, що на заняттях з теорії музики, сольфеджіо вони поступово засвоюватимуть інтонаційне місце кожного звука, почнуть відчувати стійкий та нестійкий характер звуків, їх тяжіння до більш стійких, а також тоніку як найстійкіший звук ладу. Бажано розвиток музичного слуху в студентів-початківців починати з формування ступеневих уявлень мажорного ладу.

Музичний звук має дві основні властивості: абсолютну висоту, тобто місце цього звука в загальній звуковій системі, і відносну висоту — місце звука в звукоряді певного ладу. Залежно від того, яка властивість звука лягла в основу сольфеджування, з часом склалися й відповідні методичні системи виховання музичного слуху — абсолютна і відносна (релятивна). Розпочинати розвиток ладового відчуття краще з релятивної системи сольфеджування. Такої ж думки дотримувався Б.М. Теплов: «Саме відносна, а не абсолютна висота звуків, є провідним моментом у сприйманні музики» [9, 80].

На перших порах студентам-початківцям не обов'язково знати, як називається звук, який вони співають, набагато важливіше, щоб вони відчували його ладове забарвлення, щоб у них склалися ладові стійкі асоціації. Цьому сприятиме сольфеджування на склад «ві», «льо», «зо» та ін., а також показ руху мелодії вгору й униз за ступеням, що дасть студентами наочні зорові й рухові уявлення про співвідношення ступенів ладу. Після багаторазового повторення назв ладових ступенів у студентів закріпляться уявлення про них.

Ефективно відбуватиметься розвиток музичного слуху в студентів-початківців у процесі використання на заняттях з теорії музики, сольфеджіо музично-педагогічної системи «свідомого нотного співу» — «Столбці», яка з'явилася у 20-х роках ХХ ст.. Розробником цієї системи вважають болгарського педагога Бориса Тричкова. За цим методом працювали і його послідовники: Б. Бочева, П. Бояджиєва, В. Мирчева, К. Стойкова та ін. Термін «столбца» означає сходинки і має три значення: 1) гама; 2) наочний посібник; 3) метод [5, 33–34].

У всіх трьох випадках викладач за допомогою, наприклад, медіадошки й указки пропонує студентам вокальні вправи для інтонування у різних тональностях (спочатку в поступеному, а згодом — стрибкоподібному русі).

Наочний посібник «Столбца» містить одноголосі та двоголосі вправи для сольфеджування у різних тональностях, а також вправи-схеми, вправи-креслення [7, 77].

Метод «Столбца» отримав таку назву, тому що кожна форма роботи була новою сходинкою у досягненні мети. Б. Тричков вважав, що найважливішим завданням є встановлення

координації між слухом і голосом. Як природний засіб для досягнення такої мети він рекомендував використовувати репродуктивний спів з голосу викладача. Б. Тричков зазначав, що потрібно створити в учнів «тональне чуття мажорної клади-сичної гами», зокрема, до-мажор. Тут гама є «відправною точкою», «технічною основою» співу [7]. Узагальнюючи свої погляди щодо такого принципу, Б. Тричков підкреслював, що на практиці метод «Столбці» дуже корисний та доцільний в процесі музичного навчання учнів-початківців.

Практика відносного сольфеджування виробила таку послідовність засвоєння ступенів ладу: робота з інтонацією, перехід на трихордові та тетрахордові інтонації.

У процесі формування ладових уявлень студентів-початківців значну роль відіграє нотний запис. Спів за нотним записом вимагатиме від студентів постійного налаштування слуху в ладі, темпі й розмірі. О.Я. Ростовський, аби читання нот було осмисленим і емоційним, пропонує застосовувати такі прийоми: спостереження за нотним записом знайомої мелодії, що звучить; спів за нотним записом мелодії, вивченої раніше на слух [8, 34–35].

У процесі нотописання, особливо під час написання елементарних одноголосних музичних диктантів, студенти непомітно для себе по декілька разів проспівують мелодію, яку записують. А це дуже цінний прийом розвитку слухових уявлень, ладового відчуття зокрема. Розвиток внутрішнього слуху до рівня абсолютного уміння «чути» очима та «бачити» вухами — основа сольфеджіо Ж. Далькроза, присвячена осягненню музичної грамоти через активізацію експресії тілесних ритмів [2, 39].

На думку В.Ф. Черкасова, розвиток ладового відчуття та мелодичного і гармонічного слуху відбувається паралельно з набуттям музично-слухових уявлень.

Аналізуючи твори на заняттях з дисципліни «Аналіз музичної форми», студенти визначають форму, лад, за допомогою засобів музичної виразності, характеризують інтонаційно-образний зміст цих творів. На заняттях з дисципліни «Сольфеджіо», під час роботи над музичними вправами студенти використовують метод сольмізації, який дає змогу закріпити знання нотної грамоти у процесі читання нот з аркуша, а саме: виявлення тональності, знання знаків альтерації, співу тонічного тризвука та інтервалів, відчуття сильних і слабких долей такту [11, 398].

Спів мелодійних вправ на заняттях сольфеджіо, як вважав К. Орф, слід починати зі співу на одній-двох нотах, поступово опановуючи пентатоніку і лише потім діатоніку. Адже голос — найбагатший за можливостями інструмент, який завжди при нас і який допоможе розвинути музичний слух та ладове відчуття [2, 52].

Також слух співака-початківця тренується на більш легких для сприйняття інтервалах, на гармонічних вправах в обсязі терції, кварта, квінти. Ці інтервали є інтонаційною «рамкою» вправи. Пізніше можна переходити до вправ, які передбачають усі звуки повного звукоряду гама. При співі а cappella слід загострювати ладові тяжіння та певні ступені ладу. Виробити чисту інтонацію допоможуть такі прийоми: спів ріано, філірування звуку, спів із закритим ротом, спів на голосний звук [y] (в ньому менше обертонів), спів без супроводу. Основу чистого інтонування професор К. Пігров вбачав у вільному володінні великими та малими секундами і виробляв це вміння за допомогою вправ з різними тетраходами [3, 43–44].

Перед тим, як розпочати співати вправу, студент має подумки її уявити, проспівати внутрішнім голосом. У процесі співу слух вокаліста «веде» за собою голос, контролює та виправляє його роботу. Інтонаційною опорою слуху завжди є уявлення ладотональності.

Висновки. Чим активнішою та різнобарвнішою є музична діяльність студентів-початківців на дисциплінах музично-теоретичного циклу, тим ефективніше буде відбуватися процес їхнього музичного розвитку, а отже, успішніше досягатиметься мета музичного виховання. Таким чином, розвиток музичних здібностей є суттєвою передумовою ефективного формування музичної культури майбутніх артистів-вокалістів. Складовою музичних здібностей є ладове відчуття, яке допомагає студентам-початківцям емоційно розрізнати ладові функції звуків мелодії музичного твору. Серед найефективніших методів та прийомів розвитку ладового відчуття в студентів, на нашу думку, є такі: метод відносного сольфеджування, сольмізації, спів мелодичних та гармонічних вправ, написання елементарних музичних диктантів тощо. Перспективним напрямом подальших досліджень може бути розробка методичної моделі розвитку ладового відчуття у співаків-початківців на заняттях з музично-теоретичного циклу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василенко Л. М. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2003. 260 с.
2. Завалко К. В. Основи інноваційної діяльності вчителя музики: навч.-метод. посіб. / НПУ ім. М.П. Драгоманова. Черкаси: Друкарня «Черкаський ЦНП», 2013. С. 39.
3. Ірха В. Основи методики викладання вокалу в хоровому класі: навч. посіб. / ХДАК. Харків, 2002. С. 43–44.
4. Коваль О. В. Сутнісна основа цілісного формування музичних здібностей. *Мистецька освіта в Україні: проблеми теорії і практики*: зб. тез за матеріалами Всеукраїнської наук.-метод. конф.-семінару (Київ, 27–28 лютого 2014 р.). Київ: Вид.-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 34–46.
5. Медвідь Т. О. Розвиток музичного навчання у загальноосвітніх закладах України в кінці ХХ на початку ХХІ століття : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / ДДПУ ім. І. Франка. Дрогобич, 2015. 287 с.
6. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посіб. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2013. С. 8.
7. Пеєв І., Кристева С. Болгарський метод «Столбіца» Бориса Тричкова. *Музика в школі*: збірка статей. Вип. 5. Київ: Музична Україна, 1979. С. 69–91.
8. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: навч.-метод. посіб. / НДУ ім. М. Гоголя. Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2000. 2-е вид., доп. С. 26.
9. Теплов Б. М. Избранные труды: В 2-х т. Москва: Педагогика, 1985. Т. 1. 328 с.
10. Черкасов В. Загальна музична освіта Австрії в контексті Європейських і світових тенденцій. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*, (5). Київ: КУ ім. Б. Грінченка. 2020. 9–15. <https://doi.org/10.28925/2518-766X.2020.5.2>
11. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: підручник. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. С. 398.

REFERENCES

1. Vasilenko, L. M. (2003). Vzaiemodiia vokalnoho i metodychnoho komponentiv u protsesi profesiinnoi pidhotovky maibutnioho vchytelia muzyky [Interaction of Vocal and Methodical Components in the Process of Professional Training of a Future Music Teacher]. *Doctoral Thesis*. Kyiv. National Pedagogical Dragomanov University (in Ukrainian).
2. Zavallo, K. V. (2013). Osnovy innovatsiinoi diialnosti vchytelia muzyky [Fundamentals of Innovative Activities of Music Teachers]. Cherkasy: Drukarnia «Cherkaskyi TsNP», 39 (in Ukrainian).

3. Irkha, V. (2002). Osnovy metodyky vykladannia vokalu v khorovomu klasi [Fundamentals of Methods of Teaching Vocals in the Choir Class]. Kharkiv, pp. 43-44 (in Ukrainian).
4. Koval, O. V. (2014). Sutnisna osnova tsilisnoho formuvannia muzychnykh zdibnostei [The Essential Basis of the Holistic Formation of Musical Abilities]. *Mystetska osvita v Ukraini: problemy teorii i praktyky: zb. tez za materialamy Vseukrainskoi nauk.-metod. konf.-seminaru* (Kyiv, 27-28 liutoho, 2014). Kyiv: Vyd.-vo National Pedagogical Dragomanov University, 34-46 (in Ukrainian).
5. Medvid, T. O. (2015). Rozvytok muzychnoho navchannia u zahalnoosvitnikh zakladakh Ukrainy v kintsi XX na pochatku XXI stolittia [The Development of Music Education in Secondary Schools of Ukraine in the late 20th and early 21st century]. *Doctoral Thesis*, Drohobych, 287 (in Ukrainian).
6. Oleksiuk, O. M. (2013). Muzychna pedahohika [Music Pedagogy]. Kyiv, 8. (in Ukrainian).
7. Peev, L. (1979). Bolharskyi metod «Stalbitza» Borysa Trychkova [Bulgarian Method “Stalbitza” by Borys Trichkov]. *Muzyka v shkoli: zbirka statei*, Vyp. 5, Kyiv, pp. 69-91 (in Ukrainian).
8. Rostovsky, O. Ya. (2000). Metodyka vykladannia muzyky u pochatkovii shkoli [Methods of Teaching Music in Primary School]. Ternopil: Navchalna knyha — Bohdan, 2-e vyd., dop., 26 (in Ukrainian).
9. Teplov, B. M. (1985). Izbrannyye trudy [Selected Works]. Moskva: Pedahohika, T. 1, 328 (in Russian).
10. Cherkasov, V. Zahalna muzychna osvita Avstrii v konteksti Yevropeiskykh i svitovykh tendentsii [General Music Education in Austria in the Context of European and World Trends]. *Muzychne mystetstvo v osvitolohichnomu dyskursi*, 5, Kyiv: KU im. B. Grinchenka, 9-15 (in Ukrainian).
<https://doi.org/10.28925/2518-766X.2020.5.2>
11. Cherkasov, V. F. (2014) Teoriia i metodyka muzychnoi osvity [Theory and Methods of Music Education]. Kirovohrad, 398, (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 25.05.2021.

Прийнято до друку 27.06.2021.